

วิเคราะห์ชนเผ่าเงาะทางวัฒนธรรมทางวัตถุ
ความเชื่อและพิธีกรรม

ความหมายของคำว่าวัฒนธรรม

วัฒนธรรมตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Culture ซึ่งเป็นคำมีรากศัพท์จากภาษาละตินว่า Cultura หมายถึงการปลูกฝัง หรือการเพาะปลูก¹ ส่วนวัฒนธรรม ศัพท์ภาษาไทยหมายถึง ความเจริญ งอกงาม รุ่งเรือง

เมื่อเปรียบเทียบรากศัพท์ตามความหมายข้างต้น จะเห็นว่าวัฒนธรรมในศัพท์ภาษาอังกฤษเน้นจุดเริ่มต้นของพัฒนาการทางวัฒนธรรม แต่วัฒนธรรมในศัพท์ภาษาไทยเน้นความเจริญ งอกงาม ซึ่งเกิดจากพัฒนาการนั้น ซึ่งหมายความว่า เป็นความเจริญงอกงาม ทอจากสภาพความเป็นอยู่แบบป่าเถื่อนเยี่ยงสัตว์เคี้ยวจวน หลังจากมีความเป็นอยู่อย่าง นอนกับดินกินกับหญ้า มนุษย์ก็ค่อย ๆ รู้จักปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ให้พิเศษกว่า สัตว์โดยรู้จักปรุงแต่ง รสของอาหารจากสภาพที่เคยกินดิบ ๆ มาเป็นการทำให้สุก รู้จัก ป้องกันความร้อนหนาวโดยใช้เสื้อผ้าและสร้างบ้านเรือนสำหรับอาศัย เครื่องใช้ต่าง ๆ รู้จักประดิษฐ์เป็นเครื่องมือแรง และเพื่อความสะดวกสบายแก่ชีวิต สิ่งเหล่านั้นนับว่าเป็น วัฒนธรรมทางวัตถุ นอกจากนี้มนุษย์ยังสร้างสรรค์จารีตประเพณีเพื่อประโยชน์แก่การ ดำเนินชีวิตของหมู่คณะ มีศาสนาเพื่อคุ้มครองใจ มีการพัฒนาปัญญา สามารถถอดความรู้ สึกอันถึงงาม เพื่อสร้างศิลปกรรมอันเป็นเครื่องยังความสดชื่นบันเทิงใจแก่ชีวิต และที่

¹Thatcher, Virginia S. (editor). The New Webster Encyclopedic Dictionary of the English Language (New York: America, 1971), p. 209.

สำคัญคือมีภาษาสำหรับถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดให้แก่กันได้ เหล่านี้นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมทางค่านิจใจ

ในการวิเคราะห์แต่ละครเรื่องเงาะป่า ผู้วิจัยมุ่งชี้ให้เห็นวัฒนธรรมทั้งทางค่านิจใจ และทางค่านิจใจ ที่ปรากฏหรืออ้างถึงอย่างมีนัยสำคัญในเรื่อง โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางค่านิจใจนี้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะศึกษาโดยเฉพาะถึงความเชื่อ และพิธีกรรม เพราะทั้งสองเรื่อง เป็นรากฐานอันสำคัญของวัฒนธรรมทางค่านิจใจ ในการวิเคราะห์ดังกล่าวผู้วิจัยจำแนกหัวข้อ เพื่อประกอบการพิจารณาดังต่อไปนี้ คือ

3.1 วัฒนธรรมทางค่านิจใจ

3.1.1 การแต่งกาย

3.1.2 สถานที่อยู่

3.1.3 อาหาร

3.1.4 อาวุธ

3.1.5 สิ่งประหลาดที่เป็นเครื่องบันเทิงอารมณ์

3.2 ความเชื่อ

3.2.1 ความเชื่อเรื่องผีสิง เทวดา

3.2.2 ความเชื่อเรื่องความฝันและโชคกลาง

3.2.3 ความเชื่อในรูปสัญลักษณ์

3.2.4 ความเชื่อในเรื่องการรักษาความบริสุทธิ์

3.3 พิธีกรรม

3.3.1 เกี่ยวกับการเกิด

3.3.2 เกี่ยวกับการตาย

3.1 วัฒนธรรมทางค่านิจใจ

ในสังคมของเงาะ มีวัฒนธรรมทางค่านิจใจให้เห็นเด่นชัด จะได้แยกหัวข้อ กล่าวอย่างละเอียดดังนี้

3.1.1 การแต่งกาย

การแต่งกายของชนเผ่าเงาะในปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะเป็นแบบสังคมชาวเมืองแล้ว คือมีการสวมเสื้อ นุ่งกางเกง นุ่งผ้า และใส่รองเท้าแบบชาวบ้านทั่วไป สภาพการที่ปรากฏให้เห็นเช่นนี้ไม่บอกถึงวัฒนธรรมการแต่งกายของเงาะแต่เดิมว่าแต่งกายอย่างไร แต่สิ่งหนึ่งที่ยังบอกลักษณะให้ผู้พบเห็นรู้ว่าชาวเงาะยังเป็นคนป่าทางไกลจากความเจริญก็คือ เสื้อผ้าเก่า ๆ มอมแมมสกปรกควยคราบเหงื่อไคลและรา เสื้อผ้าใหม่ ๆ ถ้ามีเขาก็ไม่รู้จักใส่ให้เข้าชุดกัน สวมใส่อะไรก็ไถ้ง่าย ๆ ไม่พิถีพิถัน ซึ่งเห็นได้จากผู้หญิงโดยปกติไม่สวมเสื้อชั้นใน นุ่งผ้าใส่ถุงแบบหญิงอิสลามก็มี นุ่งผ้าขาวม้าก็มี ส่วนผู้ชายจะนุ่งกางเกง คาคเข้มซัก หรือไม้ถักนุ่งใส่ถุงแบบอิสลาม

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ถึงการแต่งกายของเขาในช่วงระยะก่อน¹ ได้ทราบว่าเขาเงาะมีวัฒนธรรมการแต่งกายซึ่งเปรียบเสมือนตราประจำสังคมของเขาเช่นกัน คือการนุ่งผ้าที่ถักทอด้วยกิ่งไม้ ใบไม้ และจะปกปิดเฉพาะส่วนล่างเท่านั้น ส่วนท่อนบนจะเปลือย แต่ปัจจุบันนี้พวกเงาะไม่แต่งกายแบบเดิมแล้วเพราะทางการห้าม พวกเงาะจึงต้องสวมเสื้อ นุ่งผ้าแบบชาวบ้านโดยทั่วไป

ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชาวเงาะตรงกันกับคำกล่าวของ จอห์น เอช แบรินค์ ที่อ้างถึงเครื่องแต่งกายของนิกริวโกว่าประติษฐานจากสิ่งที่เขาหาได้เองจากธรรมชาติ ประกอบด้วยกิ่งไม้ ใบไม้มาถักคึดคอกัน ผ้าถุงสั้นแค้เขา และท่อนบนไม่มีเสื้อม้าเปลือยจนเห็นหน้าอก เต็ก ๆ ดังกับเปลือยกาย²

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงกล่าวถึงลักษณะการแต่งกายของพวกเงาะว่า

¹ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ขึ้นไปจนถึงปีที่ จอห์น เอช แบรินค์ ค้นพบในปี พ.ศ. 2504.

² John H. Brandt, The Negrito of Peninsular Thailand, p. 141.

เครื่องแต่งกายของผู้ชาย ผู้ชายจะนุ่งผ้าขาวระหว่างขาแล้วกระหวัด
รอบเอว มีชายห้อยทั้งข้างหน้าข้างหลัง

สำหรับเครื่องแต่งกายหญิง ผู้หญิงจะนุ่งผ้าสั้น 2 ชั้น คือ นุ่งผ้าเดี่ยว
ไว้ชั้นใน ชั้นนอกนุ่งผ้ารอบเอว ถ้าไม่มีผ้าก๊อไซไบไม้ดักต่อกันรอบเอวและทนมสไบ¹ ให้
เหมือนกับชาวบ้าน

กึ่งตัวอย่างในคำนำบทพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่า

การนุ่งหมี่ ของชาย ผู้ชายนุ่งผ้าขาวระหว่างขาแล้วกระหวัด
รอบเอวไว้ ชายทั้งข้างหน้าข้างหลัง เรียกว่า "เลาะเตยยะ"
ชายที่ห้อยข้างหน้า เรียกว่า "โกศอก" ชายที่ห้อยข้างหลัง เรียกว่า
"กอลูเอะ" วิธีที่นุ่งผ้าเช่นนี้เหมือนอย่างเขมรครั้งพระนคร
วัดนุ่ง ซึ่งปรากฏอยู่ในลายจำหลักศิลา ชั่ววาผากวางและแคบ
กวากันตามที่มีมากและน้อย พวกก็อยู่นั้นเห็นจะไม่เปลี่ยน
แปลงเลย ทั้งแต่ครั้งนั้นจนมาปัจจุบัน

ผู้หญิงนุ่งผ้าเดี่ยวชั้นใน เรียกว่า "จะวัด" คือสายรัดกับนุ่งเอว
และผ้าทาบหว่างขา แล้วนุ่งผ้าหมี่รอบเอวข้างนอกตามแต่จะมี
หรือไม่มีผ้าก๊อไซไบไม้ เมื่อมีผ้าก๊อไซไบ เรียกว่า "ลูลี่" กวาง
และแคบก็ตามแต่จะมี อย่างแคบก็ปลงมาเหนือเขา ผู้หญิง
มีผ้าหมี่เรียกว่า "ไซไบ" นี้เห็นจะเพิ่มเติมชั้นใหม่ เพื่อจะให้
ใกล้เคียงกับชาวบ้านเขา²

โดยปกติแล้วหญิงสาวชาวเงาะมักมีเครื่องประดับตกแต่งมากกว่าผู้ชาย
ถึงแม้ว่าจะเป็นชาวป่าคงคอย ชาวเงาะก็รู้จักที่จะประดับร่างกายให้สวยงาม เพื่อดึงดูด
ใจเพศตรงข้าม เช่น สาวเงาะที่ยังไม่มีสามี นิยมใช้ดอกจำปูน³ ทำเป็นคันทู และ

¹สไบ เป็นผ้าหมี่ไหล ที่เงาะหาเพิ่มเติมขึ้นภายหลังให้เหมือนกับชาวบ้าน.

²พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, บทละครเรื่องเงาะป่า, หน้า 6.

³รูปภาพประกอบที่ 24.

ไฉ่หวิ¹ ที่ทำจากไม้ไผ่มาเสียบผม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
กล่าวไว้ในบทคำนำของเรื่องเงาะป่าว่า

ผู้หญิงเมื่อไม่มีสามีจะสอดคัมחיไฉ่คอกไม้ส่วนมากคอกจำปูน
เป็นที่พอใจกว่าฉิ่น เครื่องประดับนอกนั้น มีหัวทำควยไม้ใผ่
ปล้องขนาดใหญ่ผากกลางจักเป็นซี่ แล้วแต่งควยลายเอาตะกั่ว
นานาและขอมสีบาง ถ้าใครดูเมื่อกะกล่าว ของเครื่องแต่งกาย
เหล่านี้อาจฝากของมาแลกเปลี่ยนที่ตองการจากคนชาวบานได้²

คำกล่าวในพระราชนิพนธ์นี้สอดคล้องกับบันทึกของ จอห์น เอช แบรินค
ที่ว่า คัมหุไฉ่กับหญิงสาวและเด็ก ๆ มากที่สุด นอกจากนี้แบรินคยังเสริมอีกว่า ผู้หญิงจะ
สวมสร้อยคอลูกประคำ ซึ่งเลียนแบบลูกประคำทางไสยศาสตร์ ผมของผู้หญิงจะเหน็บมวย
หัวไม้ไผ่ที่ลงเวทมนตร์อาถรรพณ์แล้ว การไฉ่หวิเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความงามของ
หญิงสาวบริสุทธิ์ ส่วนสร้อยคอแสดงถึงหญิงสาวที่แต่งงานแล้ว³

หญิงสาวชายหนุ่มเงาะจะบรรจงแต่งตัวอย่างสวยงาม และเลือกผ้าชั้น
ที่สี่สวยดูจากในวันที่ถือว่าสำคัญ เช่นวันแต่งงาน

จากบทพระราชนิพนธ์นี้เป็นการพรรณนาลักษณะการแต่งกายอย่างชัดเจน
การแต่งตัวของธเนา :-

อาบน้ำชำระสะสาง	ล้างละอองซูลีที่ติดคอง
แล้วนุ่งเลาะเตี้ยะโยยของ	สกแดงแสงส่องเพียงบาดตา
ไว้โกฟอกกอละคะกู่เหมาะเหมง	เชิงนักเลงกลีบตกล้องปักษา

¹ภาพประกอบที่ 25.

²พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 6.

³Brandt, *op. cit.*, p. 3.

มาลัยฮาปองยาวราวสักวา

กระหัดชายชายชาวเวียง¹

การแต่งตัวของลำหับ :-

ให้อาบน้ำชำระกายหมดจด
หอมชื่นรื่นรวยสายกายา
หมซึไบไว้รอบอุระรัก
สวมมะกล่ำกำไลน้อยร้อยพลิกแพลง
วงกระหัดรักเอวแล้วโอบบ่า
หวีไม้ไผ่ลายของไม้มองมัว
ฮาปองป่าจักมาสอดแซมผม
คอกจำปูนเป็นคุ่มหูรื่นรวย

ขมื่นสคปรุงประทีนกลิ่นบุปผา
นุ่งผ้าฮอลี่สีแสด
สาวก่าคักครักเครงเปล่งปลามแสง
แล้วตกแต่งมาลัยใส่สวมตัว
ล้วนบุปผากลิ่นกลบตระหลมทั่ว
สอดแซมหัวสำหรับรับผมมวย
ของนิยมคองเคนเห็นสะสวย
แล้วทอกรออรหวยคำเนินมา²

การแต่งกายของลำหับ คือนุ่งผ้าสีแสดที่เรียกว่า "ฮอลี่" มีผ้าหมเรียกว่า "ซึไบ" (คงจะเพี้ยนจากสไบ) สวมกำไลที่ร้อยด้วยเม็ดมะกล่ำ เสียบมวยผมด้วยหวีไม้ไผ่ มีคอกฮาปองแซมผมและใช้คอกจำปูนทำเป็นคุ่มหู ลักษณะการแต่งกายของลำหับเป็นแบบอย่างของการแต่งกายของหญิงสาวบริสุทธิ์ ซึ่งในสังคมเงาะยกย่องกัน

พิจารณาจากการแต่งกายของฮเนากับลำหับ ซึ่งแต่งในวันสำคัญสำหรับชีวิตเขา นั้น เป็นที่น่าสังเกตว่า เงาะจะนุ่งผ้าสีแสดและเครื่องประดับตกแต่งร่างกายทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยผ้ามาลัย กำไล คอกไม้แซมผม ล้วนแต่เป็นสีแสด มีคอกจำปูนเท่านั้นที่เป็นสีขาวใช้เป็นคุ่มหู เหตุที่ใช้คอกจำปูนซึ่งเป็นสีขาวประดับ หู อาจเป็นเพราะว่าต้องการ

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 52.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 60.

ให้สวยงามเป็นที่ดูใจชายมากกว่าสิ่งอื่น เพราะจากการสัมภาษณ์เงาะ¹ ได้ทราบว่าเงาะผู้หญิงเท่านั้นจะชอบสีแสด ส่วนเงาะผู้ชายจะชอบสีขาว

นอกจากนี้แล้วจะเห็นการพัฒนาค่านิยมการแต่งกายของชาวเงาะเป็นขั้น ๆ คือจากสภาพของหญิงที่เปลือยทรวงอกเป็นหม้อผ้าชีโบ (สไบ) และปัจจุบันนี้สภาพการแต่งกายของชาวเงาะคล้ายคลึงกับชาวเมืองมากที่สุด ทำให้เกิดความเข้าใจว่า "เงาะ" ก็มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ไปตามกาลสมัยและสิ่งแวดล้อม

3.1.2 สถานที่อยู่

จอห์น เอช แบรินต์ ได้กล่าวถึงสถานที่อยู่ของชาวเงาะว่าที่อยู่ของเงาะไม่ใช่บ้านที่ตึกแบบ เช่นสังคมเมืองทั่วไป แต่เป็นที่อยู่อย่างคร่าว ๆ ทยาย ๆ ลักษณะเป็นเพิงหมาแหงน² หรือทับคอนข้างเล็กพอบังลมได้เล็กน้อย ในการสร้างใช้กิ่งไม้ใบไม้มาปะติดปะต่อกัน และยกพื้นให้สูงจากพื้นดินไว้สำหรับนอนเป็นม้านั่ง ที่พักอาศัยบางแห่งก็คั้งเป็นรูปกระโจม³ ในที่พักจะมีราวสำหรับไว้สิ่งของพระรุงพระรัง⁴ เต็มไปหมด เช่นหลอดสำหรับเป่าลูกดอก และกระบอกเก็บลูกดอก เครื่องครัว ของกระจุกกระจิกในการปรุงอาหาร กะลามะพร้าวที่นำมาใช้เป็นชาม หวายนำมาตากซุกเป็นมัต ชนุ หน้าไม้ ใบไม้นำมาใช้เป็นจาน มีกระบอกไม้ไผ่ใช้สำหรับเก็บอาหาร ของโหวตตามฝาพับประดับด้วยขนยาสูบ เพราะคิดว่าเป็นของอาถรรพณ์ กันภูตปีศาจที่จะมารังควาน⁵

¹สัมภาษณ์ นายสุมิใจ ศรีธารโต.

²รูปภาพประกอบที่ 7.

³Brandt, op. cit., p. 6. รูปภาพประกอบที่ 9.

⁴รูปภาพประกอบที่ 10.

⁵Ibid., p. 138.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวถึงที่อยู่ของเงาะ
ในพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่าว่า

ที่อยู่ตามปกติอยู่ในทับรังทำสูงจากพื้นดิน โดยใช้กิ่งไม้ง่าม
เป็นคอกหม้อ หูลึงคาที่บนนั้นมุงด้วยใบไม้ มีใบปาล์มอยู่ข้างคนดู
เป็นคอก ซึ่งไม่สมิทธิคนใด หน้าผากนั้นฝนไมใครจะโค ยอมเขา
ไปอยู่อาศัยดำไ้โดยมาก ทับที่อยู่นั้นมักจะปลูกเป็นหมราย ๆ กัน
ความพวก คงมีต้นไม้ใหญ่ที่เหลือไว้ มีงานที่ตัดต่อไม่ลงเป็นที่
แจ้งสำหรับเลน¹

ส่วนที่ตั้งทับนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวว่า
เงาะชอบตั้งทับใกล้ธารน้ำ และใกล้ ๆ บริเวณที่มีเหือกมันมาก ความชอบมีลักษณะตรงกัน
กับที่ผู้วิจัยได้ขอมูลสนามมาเช่นกัน

การย้ายทับของเงาะเห็นได้จากที่เฮเนา ชมพลา ลำหับคาย ภูเขาหัวหน้า
ของเงาะก็พากันย้ายทับไปเพราะกลัว "ภูเขา" ซึ่งเป็นวิญญูจะออกรังความ ทั้ง ๆ
ที่อาหารในบริเวณใกล้ ๆ ทับยังไม่หมด จึงมีความจำเป็นที่ต้องย้ายที่อยู่ ดังจะเห็นได้จาก
คำรำพึงของภูเขาหัวหน้าเงาะว่า

"โอ้พวกเราเหล่าเงาะล้วนเคราะห์ร้าย จะต้องย้ายทับหาที่ไปเปลี่ยว
เพราะคนตายร้ายเข่นนี้ไม่ก็เจียว ภูเขาจะเหี่ยวเรว่อนครวณปรน"²

เนื่องจากว่าเงาะเป็นชาวป่าไม่รู้จักสร้างบ้านที่ถุกแบบแผน จึงไม่
สามารถคุ้มกันธรรมชาติให้เขาปลอดภัยหรือมีความสุขได้ เช่น เวลาอากาศเย็นหรือเมื่อ
เวลาลมพัดแรงจัด ทับก็ไม่สามารถกันลมได้ ทั้งเสื่อผ้าก็ไม่พอนุ่งห่ม จึงต้องอาศัยกองไฟถึง

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 4.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 120.

เป็นพื้น บางทีก็เกิดอันตรายจากไฟไหม้ทับครอกผู้คนตาย เช่น คำขำว นางควาก พ่อแม่
ของคณิง ก็ถูกไฟครอกตาย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์ถึง
ฤกษ์กาลต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อสถานที่อยู่ของเงาะไว้ดังนี้

ถ้าเป็นฤกษ์ร้อนแล้วพวกเขาได้รับความสบาย เพราะอากาศ
ในป่าเย็นสบาย เขาสามารถเที่ยวไปในป่า ขับรองพอนรำโค
อาหารก็บริบูรณ์ทุกอย่าง พอถึงฤดูฝนเป็นฤดูที่พวกเขาได้รับความ
ความทรมาณอย่างที่สุด เพราะที่นั่นฝนไม่ไคคองหล่นไปอยู่
ตามถ้ำ พันคินก็เต็มไปด้วยหูกและสัตว์เลื้อยคลานต่าง ๆ
เดินไปมาก็ยึก และสิ่งอันตรายสำหรับเขาก็คือฝนร้อน คือ
ฝนตกลงมาแล้วอากาศอบอ้าวชื้นหายใจไม่ออก มักทำให้เจ็บ
ไข้ เป็นไขป่า พวกเขาวิธีป้องกันควยวิธีใส่แปงท้าว ๆ
ตามลูกกาง แกรม และหนานมาก บางทีก็ใส่เชือกรัดกลางลำคอ
ให้ตั้ง วาเป็นเครื่องกันไขป่า¹

การไม่รู้จักสร้างบ้านให้ถูกแบบและมั่นคงอย่างถาวรนี้เอง จึงทำให้ท้าว
เงาะต้องได้รับความลำบากจากสิ่งแวดล้อมและจากธรรมชาติ บางครั้งก็ถึงกับเสียชีวิต
ด้วยไฟ ไขป่า ซึ่งนับได้ว่าพวกเขาเงาะเป็นกลุ่มมนุษยชาติที่อดทนมาก เพราะยังมีเงาะจำ
นวนหนึ่งที่อยู่รอดมาได้ แต่ในปัจจุบัน² นี้ สภาพบ้านของชาวเงาะได้เปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นแล้ว
มีสภาพดีพอที่จะคุ้มครองฝนได้ หลังคามุงด้วยใบหวาย ฝาไม้ไผ่ขัดตะ แครนอนยกให้สูง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

² นับตั้งแต่เดือนกันยายน 2519 เป็นต้นมา เพราะจากการสัมภาษณ์ นายอับดุล-
กอเคร์ อูมา ผู้เป็นหัวหน้ากลุ่มอาสาพัฒนาทั้งโรงเรียนอาสาพัฒนาวิทยาลัยครูยะลา 1
กล่าวว่า ก่อนหน้านั้นสภาพบ้านของเงาะยังคุ้มครองฝนไม่ได้ เหมือนกับพระบาทสมเด็จพระจุล-
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เอาไว้ (ดูภาพประกอบที่ 8).

และกว้างกว่าเดิม ทั้งนี้เพราะทางการได้ส่งตำรวจชายแดนเข้าไปให้คำแนะนำ พร้อมทั้งเป็นครูสอนภาษาไทยและให้ความช่วยเหลือในการดำรงชีวิตให้มีสภาพดีขึ้น

3. 1. 3 อาหาร

พวกเขาจะเป็นชนชาติหนึ่งแสวงหาอาหารเลี้ยงชีวิตโดยไม่รู้จักเพราะปลูกอาศัยแต่อาหารที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ถ้าต้องการข้าวก็เข้าไปหาในหมู่บ้านโดยเอาของป่าไปแลกเปลี่ยน

จอห์น เอช แบรินต์ (John H. Brandt) ได้กล่าวถึงอาหารของนิกริโตะว่า ชาวนิกริโตะไม่พิถีพิถันเกี่ยวกับเรื่องอาหารนัก เตาและกบเป็นอาหารที่คู่แท้กับอาหารจำพวก หอย ปลวก แมลงต่าง ๆ และไข่มด² เขาถือว่าสามารถนำมากินได้ ส่วนเขาไม่กินกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษโบราณแล้ว สัตว์เล็ก ๆ จำพวกนก คาง ปลา หนู ได้นำมากินมาก เนื้อคางที่ได้มาบางครั้งก็ทำเป็นเนื้อเค็มเอาไว้ พวกเครื่องในสัตว์เล็ก ๆ พร้อมด้วยหนังเอามาใส่ตั้งหมักไว้ การเตรียมอาหารหมักเป็นไปอย่างธรรมชาติจนเป็นของถูกปากสำหรับเขา ถึงแม้จะเห็นได้ชัดว่าน่าขยะแขยงเพียงใด เมื่อเขาออกจากตั้งหมักเขาจะยังไม่ทำกินจนกว่าจะรุ่งเช้า ผู้ที่เป็นแม่จะเป็นผู้รวบรวมอาหารเหล่านี้ไว้ในกระบอกไม้ไผ่ ดังนั้นเด็ก ๆ จึงใช้เป็นอาหารว่างในวันรุ่งขึ้น³ สัตว์ใหญ่จะกินก็เพียงส่วนน้อย อาหารที่เว้นไม่กิน เช่น ไก่ป่า ช้าง หมู หมูป่า กวางหรือแรด เพราะถือว่ามีความแรงมาก สัตว์สี่เท้าที่จะกินมักเป็นสัตว์เลี้ยงที่ได้ไปจากคนไทยหรือมลายู⁴

¹ รูปภาพประกอบที่ 11.

² ไข่มด คือตัวหนอนที่เกิดจากแมลงวันหยอดไข่

³ Brandt, op. cit., p. 139.

⁴ Loc. cit.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวถึงอาหารพวกนี้ใน
พระราชนิพนธ์ละครเรื่องเงาะป่า ไว้ว่า

อาหารพวกนี้มันมีเยื่อมันเป็นที่ตั้ง แต่มักจะได้กินข้าวเสมอ
เป็นปกติ โดยหาสินค้ามาแลกคัง เช่นว่าผลไม้ทุกอย่าง เป็นอาหาร
สัตว์ต่าง ๆ ซอบคาง เป็นพื้นอาจจะย่างไว้กินเป็นของแห้งประจำ
ไม่ขาดได้ นอกนั้น นกเป็นพื้น เว้นไว้แต่บางอย่าง เช่นโกปลา
เป็นต้น ถือว่าร่างกายแข็งแรง สัตว์สี่เท้ากินน้อยนักมักเป็นสัตว์
ของเลี้ยงสัตว์ป่า เช่น เนื้อทรายเป็นสัตว์ที่มีร่างกายมาก ไม่
ได้เป็นอาหารประจำของพวกนี้ ถ้าเป็นอาหารป่าที่เข่าหาได้เอง
ไซแต่ไฟกินทั้งนั้น เว้นไว้แต่หุงข้าวหรือแกง ซึ่งได้เรียนไป
และได้ภาชนะจากคนไทย ก็ทำไคอย่างเลว ๆ ง่าย ๆ ของ
นอกจากอาหารปกติซึ่งเป็นเครื่องเพิ่มเติมความต้องการ เช่น
เกลือ น้ำตาล พริก ตะไคร้ มะพร้าว ผลไม้ของสวน ยาสูบ
สุรา เป็นต้น แลกไคจากคนเหมือนกันแต่ในนอย¹

ในหน้า 24 ได้กล่าวถึงอาหารที่คั่นกับไม้ไผ่หากินได้จากในป่าไว้ว่า
"เอานก หนูปลาเข้ามาเผา พลิกแล้วพลิกเอาจนสุก" และในหน้า
102 ก็กล่าวถึงชมพลาที่ออกไปหาเยื่อมัน นกกาเหว่าและคางเพื่อนำไปเป็นอาหาร จึง
เห็นได้ชัดเจนว่า อาหารของสังคมเงาะมีนกกกับคางเป็นพื้น สัตว์ใหญ่ ๆ จะกินก็มีเพียง
เล็กน้อย แต่ที่แน่นอนที่สุดคือไม่มีเงาะกลุ่มไหนที่จะกินเนื้อเสือ แม้แต่ชมพลาที่สามารถ
ฆ่าเสือได้ก็ไม่เอาเนื้อมากินเป็นอาหาร แต่คักเลียบเอาไว้ เพราะเสือเป็นสัญลักษณ์แห่ง
ความกล้าหาญ

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 5.

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ นายโจหลุย ศรีธารโต¹ และคนอื่น ๆ ได้ความที่แน่นอนว่าชาวเงาะทุกคนจะไม่กินเนื้อเสือ แต่จะกินสัตว์เล็ก ๆ ที่หาได้ในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะไปซื้อจากชาวบ้าน หรือนำของป่าไปแลกเปลี่ยนเป็นปลาเค็มและเกลือ²

ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่า เงาะกินอาหารง่ายมาก อาหารหลักของเขาคือข้าว ส่วนกับข้านั้นเห็ด³ 2-3 ดอกก็สามารถต้มเป็นอาหารกินได้ทั้งครอบครัว ในบางครั้งก็ไปเก็บเอาใบไม้ใกล้ ๆ บ้านห่อด้วยเกลือ 1 เม็ด ก็สามารถกินข้าวได้ 1 คำ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่สามารถกินข้าวกับเกลือและผักได้อย่างเอร็ดอร่อย

3.1.4 อวูช

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงอธิบายไว้ในบทละครเรื่องเงาะป่า หน้าคานา⁴ว่า อวูชที่สำคัญของพวกเงาะคือ

- กลองเป่าลูกคอก⁵ ทำด้วยไม้สี่เหลี่ยม เป็นอวูชประจำตัวของเงาะ ยาวประมาณ 4 ศอกเศษ เรียกตามภาษาก็อยว่า บอเลา บอเลามี 2 ชั้น ชั้นในเป็นกระบอกสำหรับเป่าลูกคอก ชั้นนอกสำหรับเป็นที่ถือ และชั้นนี้พวกเงาะจะกวัดชั้นรักษาให้สวยงามอยู่เสมอ

- ลูกคอก⁶ เรียกตามภาษาก็อยว่า บิลลา ทำด้วยไม้เหนียว เหลาแหลม หยักคอ ปลายลูกคอกทวยาศิษ (ยางอีโปะ)

- กลักบิลลา เรียกว่า ฮอนเล็ก⁷ ใช้สำหรับเก็บลูกคอก

¹ นายอับดุลกอเคร์ อูมา ช่วยเป็นล่ามสัมภาษณ์เป็นภาษามลายู นายไพบุลย์ดวงจันทร์ สัมภาษณ์เป็นภาษาถิ่นภาคใต้.

², ³ รูปภาพประกอบที่ 5.

⁴ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 7 - 8.

⁵, ⁶, ⁷ รูปภาพประกอบที่ 16, 19.

- มันนี่ เป็นกระบอกสำหรับเก็บฮอลเล็ก หลาย ๆ กลัก และปิด
ด้วยฝาครอบสานด้วยเถย กระบอกมันนี่จะมีลวดลายเหมือนขลุ่ย

- ตอกนุก เป็นสายคาคมันนี่ สำหรับห้อยที่เอว เครื่องลายสำหรับนี้
ถือว่าสำคัญมาก ใ้ใช้กันมีสีวาง

- อาวูฐ ที่รับมาจากมลายู ก็มี หอก¹ และบาเคะ

ในพระราชนิพนธ์ได้กล่าวถึงขมพลาผู้เป็นเงาะผู้ชายว่า เมื่อจะไปไหน
ก็ต้องมีอาวูฐคือกลอง เป่าลูกคอกติดตัวไปด้วย ซึ่งจะได้เห็นได้จากตอนที่คิงกับไม้ไผ่ขอให้
ขมพลาสอนวิชาให้ ขมพลาที่สอนไ้ทันที แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าขมพลา มีอาวูฐและ
อุปกรณ์ครบชุดติดตัวอยู่ตลอดเวลา

ดั่งคำกลอนพรรณนาว่า

.....
ว่ากลางทางแก <u>ตอกนุก</u> ออก	เอากระบอก <u>มันนี่</u> นี้มาคั่ง
เป็ <u>คฮอลเล็ก</u> เห็น <u>บิลาลูก</u> กำลัง	แล้วก็นั่ง <u>ขัง</u> ใจให้ <u>แจ่ม</u> ใจ
อัน <u>บิลาน</u> ที่หายาง <u>อิโปะ</u>	แม้เป่า <u>ไผ่</u> ละ <u>ถูก</u> เนื้อที่ <u>ตรง</u> ไหน
เป็นยาพิษโลหิต <u>สุษาน</u> ไป	ไม่มีใคร <u>รอด</u> พัน <u>สัก</u> คน <u>เลย</u> ²

จะเห็นได้ว่าอาวูฐชุดหนึ่งจะประกอบด้วย "ตอกนุก" "มันนี่"
"ฮอลเล็ก" "บิลาล" และ "ยางอิโปะ"

แม้แต่ในพิธีแต่งงาน ผู้ชายก็ต้องพกอาวูฐไป ซึ่งเห็นได้จากขบวนแห่
ขันหมากของเจ้าบ่าวคือฮเนา ผู้ที่อยู่ในขบวนจะมีอาวูฐครบทุกคนเช่น

¹ ภาพประกอบที่ 17.

² พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 28.

ให้อ้ายเปิดค่านนอกหน้า
 ยังพวกสหายอีกหลายคน
 เพื่อนอีกสี่คนนั้นให้ถือ
 เดินเคียงข้างเจ้าบ่าวไซร์
 ล้วนคาคมนี่ถือกล้อง
 ยืนคอยเวลาฤกษ์ยาม

เห็นบพร้ามือถือถึงสน
 ถือบาเคะร่าวนเวียนไป
 หอกสำหรับมือยาวใหญ่
 นอกนั้นให้คอยติดตาม
 พวกพ้องหอมแห่แลหลาม
 ในสนามหน้าทับสับสนกัน¹

อาวุธที่เพิ่มเติมนอกเหนือ "มันนี่" ก็คือ "บาเคะ" และ "หอก" ซึ่งเป็นอาวุธที่ชาวเงาะได้รับมาจากชาวมลายู ไม่ใช่อาวุธที่เขาสร้างขึ้นเอง

โจเซฟิน แคม (Josephine Kamm) ได้กล่าวถึงอาวุธของเงาะไว้ว่า พวกหอกที่เงาะรับมาจากมลายูนั้น พวกเขาสามารถนำมาใช้ได้อย่างชำนาญ รู้จักใช้ หอกซัด ปลายหอกจะอาบยาพิษซึ่งทำจากยางไม้ชนิดหนึ่ง² ต้องเอายางไม้มาต้มก่อนใช้ เมื่อยางไม้ไหลซึมเข้าไปในเส้นโลหิตของสัตว์แล้วก็จะเข้าสู่หัวใจ ทำให้สัตว์ตาย³

จอห์น เอช แบรินดท์ ได้กล่าวถึงอาวุธของเงาะว่า กล้องเป้าลูกคอกเป็นอาวุธที่ชาวเงาะนิยมว่าดีถึงขนาดและเป็นอาวุธที่ใช้ได้มาตรฐานในการยิงสัตว์ที่ไม่นิยมยิงด้วยลูกคอกอาบยาพิษ ก็คือ หม่า แมว และสัตว์ใหญ่บางชนิด ที่นิยมยิงส่วนมากเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น นก และลิง⁴

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 52.

² ยาพิษทำจากยางน้อง ต้นยางน้องเป็นต้นไม้ชนิดหนึ่งขนาดสูงใหญ่ใบกว้างยาวขนาดใบยางพารา มีเปลือกหนา มียางสคสีเปลือกไซ้ไถ่ ยางแห้งจะมีสีดำ วิธีเอายางออกจะใช้มีดกรีดหรือสับ ยางจะไหลซึมและเอายางนั้นมาทำยาพิษ (Pison)

³ Josephine Kamm, Malaya and Singapore, p. 24.

⁴ Brandt, op. cit., p. 145.

นอกจากนี้แล้ว จอห์น เอช แบรินค์ ยังได้กล่าวถึงอาวุธของเงาะในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเขาได้อ่านผลจากบันทึกของ เดอ ลา ครัวซ์ (De La Croix) ในปี ค.ศ. 1830 (พ.ศ. 2423) กล่าวว่า กลองเป่าลูกคอกนี้เขาเรียกว่า "ชนู" (Chanu) และ "บิล่า" (Bila) ยาวประมาณ 6 - 7 ฟุต¹ ซึ่งการตั้งชื่ออาวุธนี้สอดคล้องกับการตั้งชื่ออาวุธของเงาะในพัทลุงเช่นกัน แต่แตกต่างกันที่ว่าอาวุธของเงาะ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พบนั้นได้เก็บรักษาอย่างงดงาม มีศิลปะในการตกแต่งอย่างละเอียด บ่งบอกถึงความเจริญทางวัฒนธรรมค่านิยม แต่กลองเป่าลูกคอกของเงาะในเขตพัทลุงมีขนาดสั้นกว่าของเงาะที่ เดอ ลา ครัวซ์ ค้นพบ และอาวุธของเงาะในปัตตานีที่ เดอ ลา ครัวซ์ ค้นพบนั้นยังแสดงถึงความล้าหลังทางวัฒนธรรมค่านิยม เพราะอาวุธที่เขาสร้างขึ้นนั้นยังคงรูปแบบตามธรรมชาติ ไม่มีการตกแต่งให้งดงาม ลักษณะของไม้ไม่มีสภาพอย่างไรก็คงไว้อย่างนั้น

ศิลปะการตกแต่งอาวุธให้สวยงามนั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าเงาะในเขตพัทลุงมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปในทางเจริญขึ้น ไม่ล้าหลัง เช่นเงาะที่ เดอ ลา ครัวซ์ ค้นพบในปี ค.ศ. 1830

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จจากไท่ในปี พ.ศ. 2448 ถ้านับระยะเวลาที่ห่างจาก เดอ ลา ครัวซ์ ค้นพบเงาะก็เป็นระยะเวลา 25 ปี แต่วัฒนธรรมของเงาะได้มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะความคิดทางด้านศิลปะตกแต่งอาวุธ พวกเขายืนยันว่าพวกเขาคิดล้าสมัยเอง ไม่ได้ลอกเลียนแบบจากใคร² จึงเป็นการบังเอิญมากที่สุดที่ลวดลายที่เขาคิดขึ้นนั้นมีแบบเหมือนศิลปะสมัยกรีกและสมัยศรีวิชัย จึงกล่าวได้ว่าศิลปะการตกแต่งอาวุธเกิดขึ้นจากความพอใจของแต่ละคนที่จะแสดงความสามารถออกมาเท่าที่จะแสดงได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้เป็นที่ถูกใจผู้หญิงที่เขารัก

¹Ibid.

²สัมภาษณ์เงาะในพัทลุง และเงาะในหมู่บ้านซาไก นิคมธารโต 5. ถึงอำเภอธารโต จ.ยะลา

อาวุธของพวกเงาะที่ผู้วิจัยได้พบเห็นนั้นมีลักษณะเป็นศิลปะที่แสดงว่าพวกเงาะกลุ่มนี้¹ มีความเจริญทางด้านวัฒนธรรมทางวัตถุพอสมควร เพราะอาวุธเหล่านั้นได้รับการตกแต่งให้สวยงามเป็นพิเศษทั้งกระบอบรรจุลูกคอก กลอง เป่าลูกคอก และลูกคอก ลักษณะของกระบอบรรจุลูกคอกทำจากไม้ไผ่สีเหลืองที่มีปล้องขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 1 ศอกเศษ ที่ผิวของกระบอบรรจุลูกคอกคล้ายอย่างสวยงาม ที่ปากกระบอบรรจุลูกคอกมีฝาครอบซึ่งสานด้วยต้นกก กลอง เป่าลูกคอกหรือเรียกว่า ไม้ฆางยาวประมาณ 5 ศอก ทำเป็น 2 ชั้น ชั้นนอกสลักลวดลายให้สวยงาม ชั้นในเป็นผิวเกลี้ยง ใช้เป่าลูกคอกได้ไกลมาก ลูกคอกยาวประมาณ 8 นิ้ว ทำจากไม้ไผ่เหลาแหลม และหยักที่คอยาว 1 นิ้ว ที่ปลายลูกคอกจะทลายพินทลออกมาถึง ร้อยหยัก ลูกคอกนี้เขาจะเก็บรวมกันไว้ในกระบอบรรจุลูกคอก และมีฝาครอบมิดชิด พวกเงาะผู้ชายถือว่าอาวุธเหล่านี้เป็นอาวุธประจำตัวซึ่งแสดงว่าพวกเขาเป็นลูกผู้ชาย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พวกเขาต้องรักษาและประคองให้สวยงามอยู่เสมอ พวกเงาะจะเก็บอาวุธของเขาแขวนไว้บนหลังคาบ้าน เพื่อกันไม่ให้ผู้หญิงและเด็กได้รับอันตรายจากยาพิษ

รูปร่างลักษณะของอาวุธที่ผู้วิจัยได้พบเห็นมานั้นมีลักษณะเหมือนกับที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพบเห็นมาเช่นกัน จึงเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า สังคมของเงาะมีอาวุธที่เป็นเอกลักษณ์พิเศษของคน และประคองรักษาขึ้นเอง โดยที่ไม่ลอกเลียนมาจากสังคมกลุ่มใด ทั้งยังมีลักษณะที่บ่งบอกถึงความเจริญทางด้านวัฒนธรรมทางวัตถุ ซึ่งเห็นได้จากการสลักลวดลายให้สวยงามอีกด้วย

3.1.5 สิ่งประคองที่เป็นเครื่องบันเทิงอารมณ์

สิ่งประคองที่เงาะทำขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องบันเทิงอารมณ์นั้น จะสังเกตเห็นได้ว่าใช้วัสดุที่หาได้ง่ายตามบริเวณใกล้ ๆ กับที่พักอาศัย เช่น ไม้ไผ่ และกะลามาเป็นเครื่องเคาะจังหวะ

¹ชนเผ่าเงาะในกิ่งอำเภอธารโต จังหวัดยะลา

นายบำเพ็ญ ภูมิประเสริฐ¹ ได้อธิบายถึงเครื่องดนตรีชนิดคลีคซึ่งท่านได้พบเห็น จากพวกเงาะในสมัยก่อนว่า เครื่องดนตรีชนิดนี้จะใช้ไม้ไผ่ตัดให้มีข้อทั้งสองข้าง เอามือกรีดนิ้วไม้ไผ่ออกมาเป็นเส้นเล็ก ๆ แล้วเอาไม้สอดเข้าไปทั้งสองด้าน ถ้าต้องการเสียงทุ้มก็กรีดให้ถึงข้อทั้งสองข้าง ถ้าเสียงแหลมก็กรีดให้สั้นเข้ามา โดยใช้ระบบการทำเสียงแบบระนาดของไทย ใช้คืดเช่นเดียวกับกัศำ ลักษณะของเครื่องดนตรีชนิดนี้ มีลักษณะคล้ายคลึงกับที่ นายไผ่ เพชรจำรัส² ได้พบเห็นมาเช่นกัน คือใช้ไม้ไผ่ประดิษฐ์เป็นรูปแบบกัศำ แต่เจาะเป็นรู ระหว่างรูจะมีเส้นเป็นสาย ๆ ใช้คืดเหมือนกัศำได้เช่นกัน

นายบำเพ็ญ ภูมิประเสริฐ ยังได้อธิบายถึงลักษณะของเครื่องดนตรีอีกชนิดหนึ่งว่า ใช้ไม้ไผ่เหมือนกัน แต่ตัดไม้ข้อข้างหนึ่งและอีกข้างหนึ่งไม่มีข้อ ฝ่าที่นิ้วไม้ไผ่และสอดคากบาทที่ตัดให้พอดีกับวงกลมของไม้ไผ่ ใช้มือตีบนคากบาทมาก และใช้ตีแทนระนาดได้

เครื่องดนตรีดังกล่าวข้างต้นนั้น จะใช้ในเวลาที่เรากรอรำทำเพลง แต่ในการกระโดดโลดเต้นเขาจะใช้ไม้ไผ่ยาว ๆ ตักข้อออกใช้กระทุ้งกับดินคนละกระบอกเป็นจังหวะในการเต้น

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นเครื่องบันเทิงอารมณ์ของเขานั้นหาได้ง่ายมาก แม้จะเป็นเพียงกระบอกไม้ไผ่เขาก็สามารถประดิษฐ์เป็นรูปต่าง ๆ เล่นเสียงได้ตามที่เขาต้องการ

ในบทละครพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแต่งถึงการกรอรำทำเพลงไว้ ดังนี้

¹นายบำเพ็ญ ภูมิประเสริฐ เป็นผู้ช่วยศึกษาธิการอำเภอเมืองยะลา

²นายไผ่ เพชรจำรัส เป็นหัวหน้าภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ วิทยาการยะลา และเป็นประธานศูนย์ความเข้าใจอันดีระหว่างชาติสาขาภาคใต้

เงาะน้อยเงาะใหญ่ไปคึกคัก
 เต้นโลดลากลือกเหลือกคา
 จีบจับโป้งโป้ง¹ ประคังเสียง
 กวักแกวงบอเลา² เป่าลูลอย
 คีกลองประคอง³ กุ้งกึ่งผอง
 คางลิงยั้งพันหุซันชู
 ระมาดเม่นหม่มีเทียวหนึ่เร้น
 ควายเถื่อนถึกกระหิงวึงตะโพง

อีกทีกเลื้อนลันสนั้นป่า
 ทบชาเขยงเก็งกอย
 คังแผนคินจะเอียงทรุกค้อย
 ถกนทกผลอยแยงกันพรู
 อีแนะ⁴ สงเสียงเพราะเสนาะหู
 คุนออนอุคอุลงออยู่โพรง
 เสียงผายลแผนไหลผาไหยง
 เสือโครงโคคผันไปลับตา⁵

จากบทพระราชนิพนธ์จะเห็นได้ว่า กวีร้องรำทำเพลงในสังคมเงาะจะจัดขึ้นในวันสำคัญ เช่น วันแต่งงานของลำหับกับชเนา เงาะทั้งชายหญิงต่างก็ร่วมสนุกด้วยการร้องรำทำเพลง มีการเต้นเก็งกอยและร้องจับจับโป้งโป้งประกอบการเต้น เครื่องดนตรีที่เห็นก็มีกลองประคองกับปี่ชวา เครื่องดนตรีทั้งสองชนิดนี้เป็นของชนชาติมลายู จึงเป็นข้อชี้ให้เห็นว่า เงาะได้รับวัฒนธรรมทางด้านวัตถุมาจากมาเลเซีย แต่เนื่องจากชาวเงาะอยู่ในเขตแดนของไทย และคุ้นเคยกับชาวบ้านที่เป็นคนไทย จึงได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านศิลปดนตรีไปจากไทย เช่นเดียวกับที่ได้รับจากชนชาติมลายู ซึ่งจะเห็นได้จากตอนแต่งงานชเนากับลำหับเสร็จสิ้นลงแล้วก็มี การประโคมเพลงด้วยเครื่องดนตรีหลายชนิด เช่น

¹จับจับโป้งโป้ง หมายถึง การร้องเวลาเต้นทบชาในการสนุกรื่นเริง

²บอเลา หมายถึง กลอง

³กลองประคอง เป็นชื่อเรียกกลองที่มีหนังอยู่ข้างเดียว

⁴อีแนะ หมายถึง ปี่ชวา

⁵พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 54 - 55.

ครั้นล้นบทรำรับขันชาน	ก็ประสานสังคีตคีตลี
โกรง ¹ กรับ ² รักรับ ³	เป่าขลุ่ย ⁴ แลฮั่น ⁵ แซ่ซ่าเนียง
จะเข้ ⁶ จ้ารับกับจ้องหนอง ⁷	บ้างเล่นของบง ⁸ ส่งเสียง
ยิวปากไปข้างทางจำเรียง	ก็ถก้องเพียงเพิกป่าพนาลัย ⁹

เครื่องดนตรีไทยที่ปะปนกับเครื่องดนตรีของเงาะก็มี โกรง กรับ เกรี่ จะเข้ป่า และจ้องหนอง ส่วนเครื่องดนตรีพื้นบ้านของเงาะก็มี ปักซี่ และ บองบง ซึ่งส่วนใหญ่จะทำจากไม้ไผ่และกะลา

¹โกรง คือ เกราะยาว เช่น พิงพาทย์ ของกลองกึ่งทั้ง เกราะโกรง

²กรับ คือ ไม้สำหรับตีหรือขยับเป็นจังหวะในการฟ้อนรำขยับร้องที่เป็นคู่ทำด้วยไม้ไผ่ซีก เรียกว่ากรับคู่ ที่ทำด้วยไม้ไผ่เรียกว่ากรับขยับที่มีจำนวนหลายอันทำด้วยไม้บาง ๆ หรืออื่น ๆ ร้อยเข้าเป็นพวงเรียกว่ากรับพวง ใช้เป็นอานตีสัญญาณด้วย เช่น รักรับ

³เกรี่ คือ กลอง

⁴ขลุ่ย คือ ปี่

⁵ฮั่น เพี้ยนมาจาก ฮั่นนะ หมายถึง ปี่ชวา

⁶จะเข้ป่า คือ เครื่องดนตรีชนิดหนึ่งทำด้วยไม้ไผ่ซีก มีสามขาสองสาย

⁷จ้องหนอง คือ เครื่องทำให้เกิดเสียงเป็นเพลงโดยใช้ปากคาบแล้วกระตุกหรือตักด้วยเชือกให้สั่นคัง เป็นเสียงดนตรี

⁸บองบง เป็นเครื่องเล่นทำด้วยกะลามะพร้าว มีคันชักด้วยเชือก

⁹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 70.

เมื่อพิจารณาจากเครื่องดนตรีซึ่งสังคมเงาะนำมาใช้เป็นเครื่องบันเทิงอารมณ์แล้ว จะเห็นได้ว่า เงาะได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมมาจากชนชาติมลายูและไทยก็จริงอยู่ แต่ทว่าเงาะก็มีศิลปวัฒนธรรมประจำกลุ่มของเขาอยู่เช่นกัน ข้อที่สังเกตได้ชัดก็คือส่วนใดที่เป็นลักษณะของเขาเองก็ยังคงอยู่ ส่วนลักษณะใดที่เขาได้พบเห็นและเกิดความพอใจเขาก็รับเอาเข้ามา ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ตามปกติแล้วการทำเสียงดนตรีของเขา จะเกิดจากการฉาบปากเป็นพื้น

จอห์น เอช แบรินค โทกล่าวถึงการเต้นรำและร้องรำทำเพลงของพวกเขาในราชีวาสว่า ได้รับเอากลองหนังและฆ้องโลหะของมลายูมาแสดง และเพลงก็รับเอามาจากพื้นบ้านมลายู ซึ่งทำให้มีเครื่องดนตรีที่แปลกออกไปจากเดิม และจังหวะในการปรบมือคลอเสียงดนตรีเป็นลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งที่ได้จากเงาะสมัยก่อน¹ ซึ่งคำกล่าวของ จอห์น เอช แบรินค ก็มีมูลใกล้เคียงกับเงาะที่อยู่ในเขตพัทลุงและยะลาเพราะจากการสัมภาษณ์เพลงที่เขาร้อง เขาไม่สามารถแปลเนื้อเพลงได้เขารู้แต่เพียงว่า ชื่อเพลงอะไรเท่านั้น เช่น ชื่อเพลงนกเป็ดน้ำ เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้สรุปได้ว่า ในสังคมเงาะได้รับวัฒนธรรมด้านการร้องรำทำเพลงมาจากชาวมลายู เพราะเป็นเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้ชิดกับเขามากที่สุด และยอมแสดงให้เห็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของเงาะนั้นน้อยมาก ส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมมาจากสิ่งแวดล้อมและสังคมเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้ตัวเขา

3.2 ความเชื่อ

บรรพต วีระสัย อธิบายว่า "ความเชื่อ (belief) ในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลหรือผลิตผลของพฤติกรรม (The products of behavior) จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม"²

¹Brandt, op. cit., pp. 152 - 153.

²บรรพต วีระสัย, สังคมวิทยา : มานุษยวิทยา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2517), หน้า 70.

สังคมของมนุษย์ทุก ๆ สังคมจะมีระบบเกี่ยวกับความเชื่อในแง่มุมต่าง ๆ กัน เช่น เกี่ยวกับเรื่องผีसाง เทวดา ความฝันหรือโชคกลาง ซึ่งเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นในจิตใจ ห้ามปรามกันไม่ได้ เพราะความเชื่อในเรื่องศาสนา นามาศาสตร์และสิ่งนอกเหนือธรรมชาตินี้เกิดขึ้นจากความต้องการของจิตใจนอกเหนือจากความต้องการของร่างกาย มนุษย์มีความเชื่อไม่เท่ากันทุกคน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์นั้นด้วย เช่น ผู้เฒ่าเฒ่าหรือคนชราอายุตามป่าเขาจะมีความเชื่อฝังแน่น และกลัวสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติมากกว่ามนุษย์ที่อยู่ในสังคมที่เจริญแล้ว เหมือนเช่นสังคมของชาวเงาะอาศัยอยู่ตามถ้ำ แคว้นลอมไปด้วยป่าเขาลำเนาไพร เป็นชนชาติที่สังคมเมืองเรียกว่า ชาวป่า ฉะนั้นความเชื่อในเรื่องวิญญาณความรู้สึกลึกซึ้งต่อสิ่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติย่อมมีมากกว่า ถิ่นแยกประเภทความเชื่อของสังคมเงาะแล้ว จะแบ่งออกได้ดังนี้

3.2.1 ความเชื่อเรื่องผีसाง เทวดา

พวกเงาะมีความเชื่อว่า คนที่ตายไปแล้วนั้น ยังมีวิญญาณเหลืออยู่ วิญญาณนั้นจะเที่ยวหลอกลอนญาติพี่น้องและรังควานคนที่ไม่ชอบอยู่เสมอ ๆ เงาะทุกคนเชื่อว่า ถ้าวิญญาณรักใคร่ก็ยอมจะช่วยให้พ้นอันตรายได้ก็ แต่ถ้าโกรธใครแล้วจะเข้าทำอันตรายผู้นั้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงอ้างถึงความเชื่อของพวกเงาะ ว่า

พวกเงาะเชื่อว่าผีเจ้าป่า ซึ่งอาจเป็นผู้ให้ร้ายแก่ผู้ใดที่ไม่ชอบ ให้อภัยผู้ใด ๆ ซึ่งชอบ และคนไม่บางคนมีนางไม่รักษา จะทองประจบมนอบ มีผี มียักษ์ ซึ่งเป็นชาติร้าย ถืออาวรวงู ๆ เมื่อพบคนเอาอาวรวงูนั้นแหะทองกินเครื่องใน พวกผีแบ่งเป็นสี่จำพวก คือ

1. เรียกว่า "งู" เป็นชีวิตหรือวิญญาณที่ออกจากคนตายแล้วไปลอยอยู่จวนที่ที่เกิดอีก เมื่อจะมาเกิดเป็นคนยอมเข้าสิงสู่ในรูป อันตั้งอยู่ในครรภ์เมื่อเวลาใดก็เกิดคน ถ้าหากว่าไม่ไปมาเกิดที่ไปลอยอยู่นั้นอาจให้โทษหลอกลอนทำอันตรายได้

2. เรียกว่า "โรม" คือที่เราเรียกกันว่า เจตภูต¹ เวลาคนนอนหลับออกไปเที่ยว เผลอเพลินหลงไหลจนเกิดอันตรายบาง

3. เรียกว่า "รูมัจจุ" คือเป็นพรายหรือผีจำพวกหนึ่ง ซึ่งสำหรับผู้มีวิชาไสโศ ทำให้ไปเข้าในตัวของอื่นใดครั้งเป็นบา หุหลงรัก เป็นพวกผีคุณผีเวช ที่ปล่อยทิ้งเสียหรือปล่อยให้ไปเข้าของหนึ่งผู้ใดใด

4. เรียกว่า "บาตี" ตรงกับที่เราเรียกว่าปรากฏการณ์ เกิดจากสัตว์ต่าง ๆ แต่เขามีมากอย่างกวางของเรา จัดเป็นพวกสัตว์ สัตว์พวกนั้นปรากฏความแรงปรากฏความอ่อน เช่น โกลาที่มีปรากฏความแรง เมื่อเขาอาจจะให้รันไก² วิ่งไปในป่าใบคง เป็นคน³

นอกจากคำกล่าวข้างต้นแล้ว องค์คุณทรงพระราชนิพนธ์ ยังทรงชี้ให้เห็นถึงความเชื่อของพวกเงาะเกี่ยวกับเรื่องผีสงฆ์เทวดาไว้ในบทละครตอนฮเนาเสียสติอีกด้วย ความจริงฮเนาเสียสติเพราะชมพลาลักพาล่าหับไป แต่เงาะจะยอมปานคิดว่าผีเข้า จึงให้รำแก้ไป ตามหมอลงมดลูกมาแก้ไข ซึ่งหมอลงมดลูกก็ได้ร้ายเวทมนตร์จัดการตามประเพณีของเขา คือ

โอมพระพนัสบัติ เจ้าป่าพนาดี
 อัมมีตะบะเกรียงไกร
 สั่งขามาชับมิ่งโคล ปี่ศาจหมู่โต
 คังกูจะว่าพรรณนา

¹เจตภูต ตามที่เข้าใจกันก็เป็นทำนองเรื่องวิญญาณ เชื่อว่าเวลาคนนอนหลับฝันว่าไปนั้นไปนั้นไปพบปะคนนั้นคนนี้ ก็คือเจตภูตของเรานั้นเอง ออกจากร่างไปชั่วคราว

²ให้รันไก หมายถึง ทำให้คนชั้นเป็นเสียงไก

³พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 8 - 9.

หมูหนึ่งนั้น เรียกว่าฉู	คือควงชีวา
มนุษย์อันสุขุขพิณัย	
หมูสอง เรียกโรบภายใน	คือเจตภูตไป
ประจกไม่ประจำคน	
หมูสาม เหม็งจักเวทมนตร์	ใช้ผีเข้ากล
ให้เคลิ้ม ให้คลุ้มคลุ้มใจ	
หมูสี่ บาคทานไซ	คือพิษภายใน
แห่งสัตว์นานาสาธารณ	
ทำฤทธิ์พิษร้ายปรางควาน	เหล่าโคมันคาล
ให้คลั่งให้คลุ้มคลุ้มใจ	
กขับมึง เรงออกไป	ขึ้นอยู่จะประลัย
ก้วยฤทธิ์แห่งท้าวเทวา ¹	

จากพระราชนิพนธ์ตอนนี้จะเห็นว่า สังคมของเงาะเชื่อว่าผีสร้างยอมทำให้คนเสียสติได้ และต้องแก้ไขโดยให้หมอผีมากระทำพิธีอัญเชิญเทวดาให้ขับไล่ผีออกจากร่าง สักก็สิทธิ์ที่หมอผีใช้ก็มี แล้วหายซึ่งลงเวทมนตร์คาถา เมื่อหมอปลงแล้วที่คนป่วยครั้งใด จะมีเสียงครวญครางร้องออกมาด้วยความเจ็บปวด เสียงที่ร้องนั้นเชื่อกันว่าไม่ใช่คนป่วยร้อง แต่เป็นผีที่สิงอยู่ในร่างกายของผู้ป่วย

เป็นของธรรมดาที่ว่า เมื่อมนุษย์ผู้ใดมีความเชื่อในเรื่องผีแล้ว ย่อมต้องหาเครื่องรางของขลังไว้กันผี สังคมเงาะก็เช่นเดียวกันต่างก็มีเครื่องรางไว้ป้องกัน ซึ่งเห็นได้จากบทพระราชนิพนธ์ที่ว่า

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 85.

"ฟังว่าแก้วเล่าเค้าเงื่อน นี้คือผีเดือนเข้าไขว่ขวาง
 ลูกชิ้นนึ่งของมองเครื่องราง เขียวงาท่าง ๆ เครื่องกันตัว"¹

หมอลูกเป็นหมอดี ฉะนั้นจึงมีเครื่องรางประเภทเขี้ยวและงาเอาไว้ป้องกัน
 ตัว เพราะเชื่อว่าผีสิงเหล่านี้แล้วผีกลัว

เรื่องผีสิงเทวดานี้สังคมเงาะมีความเชื่ออย่างมาก แม้ปัจจุบันนี้ก็ยังมีความเชื่อ
 เรื่องผีอยู่ โดยเฉพาะท่าน "เซม็งจ๊ก" ผู้รู้เวทมนตร์ (หมอ) สามารถใช้เวทมนตร์ทำ
 "คุณ" ใด ส่วนใหญ่ที่พบจะหนักไปในด้านทำน้ำมันเสน่ห์ น้ำมันนี้ให้นำไปแตะผู้ใดก็ตามยอม
 มีผลทำให้ผู้นั้นคลั่งและหลงรักคนที่นำมาแตะ² และถ้าหากว่า "ผู้ถูกแตะ" ไม่ได้อยู่กับ
 "ผู้นำไปแตะ" ก็จะทำให้ผู้ที่ถูกน้ำมันเสน่ห์คลั่งจนเป็นบ้าได้ จึงนับว่าอำนาจของท่าน
 "เซม็งจ๊ก" นากลัวมาก เพราะผู้อื่นไม่สามารถแก้ไขอาการนี้ได้ นอกจากหมอยู่น้ำมัน
 เสน่ห์เท่านั้น

ผู้วิจัย ได้สัมภาษณ์ชาวเงาะหลาย ๆ คน ก็ได้ข้อสรุปที่แน่นอนว่า พวกเงาะมี
 ความรู้สึกกลัวผีอยู่ตลอดเวลา ยิ่งเวลากลางคืนจะมีความกลัวยิ่งกว่าเวลากลางวัน ความ
 รู้สึกกลัวผีนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเอง ในความนึกคิดของเขา ไม่มีผู้ใหญ่คนไหนสั่งสอนให้กลัว
 แต่พวกเงาะเชื่อว่าวิญญาณของผีสิงเทวดาเวรอนอยู่ใกล้ ๆ ตัวเขา

3.2.2 ความเชื่อเรื่องความฝันและโชคกลาง

อาณัติ อากาศิรม กล่าววว่า

โชคกลาง หมายถึง เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็นอันบอกเหตุ
 ร้ายหรือเหตุดี เป็นที่ยอมรับกันว่า สังคมไทยมีความยึดถือในเรื่อง
 เรื่อง "โชคกลาง" มาเป็นเวลาช้านานจนกลายเป็นประเพณี

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

² ภาพประกอบที่ 23.

ปฏิบัติและกฎเกณฑ์ที่อยู่โดยทั่วไปในสังคมไทย ส่วนความฝันในสังคมไทยถือว่า "ความฝัน" เป็นการสะท้อนถึงโชคกลางที่จะส่งผลกระทบถึงชีวิตและทรัพย์สินในอนาคต เช่น คนที่ฝันว่ารวย ก็ถือว่าจะได้เนื้อคู่ หนึ่งความฝันของบุคคลมักได้รับการตีความหมายเกี่ยวกับการเสี่ยงโชคในเรื่องลอตเตอรี่ คือ นิยามยักมัน ถือมันว่าเป็น "โชคกลาง"¹

ส่วนสังคมชาวเงาะก็มีคติความเชื่อเรื่องความฝันว่า เป็นเครื่องบอกเหตุหรือบอกโชคกลางว่าในเวลาข้างหน้าจะเกิดเหตุในด้านดีหรือด้านร้าย ถ้าฝันดีพวกเขาจะยิ้มแย้มแจ่มใสรื่นเริง แต่ถ้าฝันร้ายเขาจะรู้สึกกระหนกตกใจจนตัวสั่นด้วยเกรงเหตุร้ายจะเกิดขึ้น

ในบทละครเรื่อง เงาะป่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงกล่าวถึงความฝัน ไว้ว่า

ครั้นนอนระงับดับสนิท	ก็บังเกิดนิมิตฝันไป
สะกุงตื่นตระหนกตกใจ	กอดล่ำหับไว้ไม่เคลื่อนไหวคลาย
.....
เมื่อนั้น	ชมพลานึกดวงนมนไหม้
จึงเลาความฝันนั้นไป	ว่ามีกาคุช ² ไหญุมหิมา
อันนอนนั้นแหลมก้งขนเม่น	โลกเด่นโลประชิคชวิคข้า
สู้กันเ็นกลางพนาวา	ยังมีคำโก๊ะ ³ ทั่วลาย

¹ อานนท์ อากาศิรม, มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรมไทย (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 25-15), หน้า 82.

² กาคุช หมายถึง แรค

³ คำโก๊ะ หมายถึง เสือ

โชนมากกว่าคาบคั่นคอไว้
 กัดคิดจนชีวิตวางวาย
 ถึงที่จะตายวายชีวิต
 ทุกข์แต่ถึง เจ้าลำเภอาพาล
 เลาพลาถอาครพนแหวน
 เมื่อนั้น
 พังคำรำเลาบรรยาย
 จึงว่าถ้าเจ้าอันตราย
 มิขอยอยู่สู่โลกซึ่งพรากรัก

คืนรนเท่าไรไม่ขยาย
 ฝันนี้เห็นร้ายเหลือประมาณ
 มิไค่คิดกลัวข้อกับสังขาร
 สงสารจะเป็นประการใด
 ชลเนตรแหวถึงหลังไหล
 นวลนางลำหับโถมจาย
 ใจหายประหวัดพรั่นนัย
 เมียจะตายตามจงประจักษ์
 ทบลงเหนือคักแล้วโศกา¹

ความฝันของชมพูพานั้นทำให้ชมพูพลารู้สึกสะท่อนใจ เพราะเขาฝันว่าถูกแรดขวิดในป่าและเลือกกระโถกคาบคั่นคอจนเขาลิ้นชีวิต ชมพูเชื่อว่าความฝันต้องบอกสิ่งให้เจ้าของรู้ตัวว่า ในเวลาข้างหน้าตัวเขาจะต้องตายแน่นอน แม้แต่ลำหับเมื่อได้ฟังความฝันจากชมพูพานก็พลอยตระหนกตกใจ คร่ำครวญร้องไห้ด้วยความกลัว กลัวว่าความตายจะมาพรากตนไปจากคู่รัก

ความเชื่อในเรื่องความฝันนี้ มีไข่ม้อยู่ในสังคมของชาวเงาะเท่านั้น ในสังคมทั่วไป ก็ยังมีความเชื่อว่า ความฝันเป็นเครื่องมือทำนายเหตุการณ์ในอนาคตได้ จะแตกต่างกันบ้างก็อยู่ที่การตีความหมายเท่านั้น

3.2.3 ความเชื่อในรูปสัญลักษณ์

รูปสัญลักษณ์ที่ใช้แทนความหมายในแต่ละสังคมนั้นไม่เหมือนกันรูปสัญลักษณ์ของแต่ละสังคมจะเกิดขึ้นตามสภาพแวดล้อมที่พวกเขาได้พบเห็นอยู่เสมอ การพบเห็นบ่อยครั้งทำให้เป็นที่เข้าใจในสังคมนั้นว่ารูปร่างลักษณะ เช่นนั้นใช้ในความหมายใด

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 98 - 99.

ถึงเช่นสังคมของชาวเงาะ เราจะเห็นได้ว่ารูปสัญลักษณ์ที่เขากำหนดใช้ขึ้นก็
ไม่แตกต่างไปจากสิ่งที่เขาได้พบเห็นจากธรรมชาติ ดังในบทพระราชนิพนธ์ว่า

เดินกรายรายเราะเสาะหา	คอกจำปูนป่าไค้ทงคู
อีกคอกฮาปองงามครุ	จะปากไปให้รู้วักนาง
แล้วเอาเล็บเสื่อที่คักใหม่	เหน็บไว้ในซอกดอกไม้บ้าง
หวัง เป็นปริศนาบอกหาทาง	ว่าแม้ใครชู้ชวางจะคอยตี
เคঁคใบไค้เดือนนั้นมาห่อ	ว่าแม่พอไม่ให้จะพาหนี
ครั้นเสร์จสมถวิลยินดี	กลับมายังที่ทงสองพลัน ¹

สัญลักษณ์ที่ใช้ก็มี "คอกจำปูน" "คอกฮาปอง" "เล็บเสื่อ" และ
"ใบไค้เดือน"

คอกจำปูน	หมายถึง ผู้ชาย เพราะผู้ชายเงาะโดยทั่วไปชอบสีชา
คอกฮาปอง	หมายถึง ความรัก ซึ่งไซ้ดอกไม้สีแดงบอกความหมาย
เล็บเสื่อ	หมายถึง ความกล้าหาญ การต่อสู้
ใบไค้เดือน	หมายถึง การพาหนี

เมื่อเอาสัญลักษณ์ทั้ง 4 อย่างมาสัมพันธ์กัน จึงตีความหมายได้ว่ามีชายหนึ่งชื่อ
ชมพลามีความรักนางมาก รักอย่างสุดชีวิตจิตใจ ถ้าหากใครชู้ชวางความรักของเขา
เขาก็พร้อมที่จะต่อสู้เพื่อความรัก และถ้าหากว่าสู้ขอพ่อแม่ไม่ให้ก็พาหนี

จึงเห็นได้ว่า คอกจำปูน คอกฮาปอง เล็บเสื่อ และใบไค้เดือนนี้เป็นสัญลักษณ์
ที่พบเห็นอยู่เสมอจากธรรมชาติ มิได้กำหนดขึ้นหรือเขียนขึ้นเหมือนชาติอื่น ๆ และเป็น
สัญลักษณ์ที่รู้จักกันในสังคมของชาวเงาะ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

สัญลักษณ์ที่ใช้อยู่สม่ำเสมอจนเป็นประเพณีของเขาก็คือการ "ปักกำ" ¹ ซึ่งทำขึ้นโดยเอากิ่งไม้หรือไม้ไผ่หนึ่งกิ่ง ไม้ใบไม้หรือหญ้าสด ๆ แล้วปักไว้ในป่า บริเวณใดก็ตามถ้ามีปักกำไว้ ชาวเงาะไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ย่อมทราบได้ทันทีว่า บริเวณนั้นห้ามเข้า ซึ่งเนื่องมาจากว่า การปักกำนั้นเป็นสัญลักษณ์ที่บอกพวกเขาว่าบริเวณนั้นค้ำมีภรรยากำลังแสดงบทรักกันอยู่ จึงเป็นสิ่งที่รู้กันสำหรับพวกเขาว่าห้ามเข้าไป

การใช้หวีประดับผมก็เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่ง ซึ่งบอกว่าหญิงคนนั้นเป็นหญิงสาวบริสุทธิ์ พระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่าได้ชี้ชัดให้เห็นถึงการแต่งกายของหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงาน เช่น การแต่งตัวของลำห้วยในวันแต่งงานว่า

"หวีไม้ไผ่ลายช่องไม้หอมมัว สอดแซมหัวสำหรับรับผมมวย" ²

การใช้หวีแซมผมของหญิงสาวนั้น ตามปกติแล้วจะใช้เฉพาะหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงาน ส่วนหญิงสาวที่แต่งงานแล้วจะไม่ใช้หวีแซมผม จึงนับได้ว่า การใช้หวีเป็นสัญลักษณ์แทนทั้งการแสดงความรักและเป็นเครื่องประดับที่สวยงามของเข่อีกด้วย

3.2.4 ความเชื่อในเรื่องการรักษาความบริสุทธิ์

การรักษาความบริสุทธิ์ของหญิงสาว เป็นค่านิยมที่สังคมทั่วไปยกย่องสรรเสริญว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ความเชื่อในเรื่องการรักษาความบริสุทธิ์มีอยู่ในสังคมเงาะเช่นกัน จากการสัมภาษณ์ นายอับดุลกอเดร์ อูมา ผู้คลุกคลีอยู่กับชาวเงาะเป็นเวลานาน

¹"ปักกำ" ผู้วิจัยมีความเข้าใจว่า เพราะเงาะเอาใบไม้ใบหญ้ามาทำหมอนไม้ไผ่ และอีกประการหนึ่งก็คือเงาะมักใช้ค้ำง่าย ๆ อยู่เสมอ แต่มีผู้รูปร่างท่าน เช่น รองหัวหน้าภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูยะลาใช้คำว่า "ปักกรรม" โดยลากเข้าความหมายที่ว่า กรรม ย่อมาจาก กรรมสิทธิ์ หมายถึงการแสดงเป็นเจ้าของ (ดูภาพประกอบที่ 26.)

²พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 60.

และสัมภาษณ์ชาวเงาะหลาย ๆ คน ได้ความตรงกันว่า ไม่มีหญิงสาวชาวเงาะคนไหนที่จะได้เสียดกับชายหนุ่มกองแองงานกัน เพราะสังคมของชาวเงาะจะยึดมั่นในความเชื่อที่ว่า หญิงสาวต้องรักษาความสาวไว้ไม่ให้ชายใดถูกเนื้อต้องตัวจนกว่าจะได้รับการสู่ขอและแองงานกัน

ค่านิยมค่านี้นี้ของชาวเงาะยังคงรักษาสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของเขา ในเรื่องเงาะป่า ลำหับเป็นหญิงสาวชาวเงาะผู้หนึ่งที่มีความเชื่อในเรื่องการรักษาความบริสุทธิ์ ลำหับเชื่อว่าใครถูกตัวครั้งแรกก็เหมือนกับเป็นสามีแล้ว ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า ดังนี้

อนิจจาครานี้ระอกก	มีรูที่จะคิดเปียงบิค
เห็นจะมีพันอายเพราะชายซิค	จะเฝ้ารักชีวิตไปโยมี
แมนจะ รอคอเสร์จการวิวาห์	เห็นหาจะไม่ได้ม้วยเป็นผี
สุดจะรักษาคนพันราคี	ตายเสียวันนี้จะพันภัย
.....
ส่งสารธเนาเจ้าคนซื่อ	หมายมั่นปั้นมือแล้วมิได้
ไชชัวชานาซังอย่างใด	ข้าไม่คิดเคียดเกลียดกถัว
แต่จะให้รวมรักสมัครหมาย	ให้เหลืออายเหลือทนเป็นคนชั่ว
ไอส่งสารชมพลาหน้าจะมี	ได้คงตัวนับว่าเหมือนสามี ¹

ชมพลาได้ถูกเนื้อต้องตัวลำหับก่อนธเนาซึ่งเป็นคหมัน ดังนั้น เมื่อพ่อแม่มัจฉิพีแต่งงานให้ธเนากับลำหับ ทำให้ลำหับเกิดความรู้สึกอับอายที่จะรวมชีวิตกับธเนา มิใช่ลำหับรังเกียจธเนา แต่เป็นเพราะลำหับมีความเชื่อว่า เมื่อชมพลาได้สัมผัสใกล้ชิดกับธเนาก็เท่ากับว่าเป็นสามีแล้ว จึงจำเป็นต้องรักษาตัวไว้ให้ชมพลา

¹พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 57 - 58.

ข้อความในบทพระราชนิพนธ์นี้จึง เป็นข้อยืนยันได้อย่างแน่ชัดว่า ในสังคมของชาวเงาะหญิงสาวชาวเงาะมีความเชื่อในเรื่องการรักษาความบริสุทธิ์เป็นประเพณีดั้งเดิม

3.3 พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดการตาย

ในบทละครเรื่อง เงาะป่าไม่ได้กล่าวถึงประเพณีการเกิดเอาไว้ มีแต่ประเพณีการตาย แต่เมื่อกล่าวถึงประเพณีการตายแล้ว ก็ขอล่าวถึงประเพณีการเกิดเอาไว้พอสังเขป ดังนี้

เสฐียรโกเศศ ใ้ข้ออธิบายถึงการเกิดและกั้รตายไว้ว่า

เกิดและตายเป็นของคู่กัน เกิดเป็นเบื้องต้นและตายเป็นเบื้องปลายของชีวิตแต่ละคน เพราะฉะนั้นเกิดและตายจึงต่อเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์ถือเหตุการทั้งสองนี้เป็นตอนสำคัญ เพราะเป็นต้นตนและจบปลายแห่งชีวิต ต้องประกอบพิธีกรรมตามประเพณี เพื่อประโยชน์แห่งความสุขในโลกนี้และโลกหน้า ว่าเฉพาะก่อนเกิดแม่มีเรื่องทำตามลัทธิประเพณีน้อยกว่าตอนตาย แต่ก็มีเรื่องกระดูกกระดูกมากมาย ซึ่งมาบังคับเลื่อมคล้ายการถือและคอยหมกไป เปลี่ยนเป็นความคิดเห็นและความเชื่อถืออย่างสมัยใหม่อันเป็นไปตามความรู้และความเจริญของวิชาแพทย

ความเชื่อถือของคนสมัยใดหรือดินใด ก็ย่อมเหมาะแก่ความเป็นไปและความต้องการของสมัยนั้นหรือดินนั้น เพราะจารีตประเพณีที่เกิดขึ้นต้องมีเหตุผลว่า มีคุณประโยชน์แก่ส่วนรวมตามความคิดเห็นและความเชื่อถือของคนสมัยนั้นและดินนั้น¹

¹เสฐียรโกเศศ, ประเพณีในการเกิด (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2498), หน้าบทนำ.

การเกิดและการตายในสังคมของเงาะก็มีพิธีกรรมตามประเพณีของเขาเช่นกัน เป็นพิธีกรรมอย่างง่าย ๆ ไม่หรูหราแบบสังคมของชาวไทย แต่ก็แสดงให้เห็นว่าชาวเงาะทุกคนรู้ว่า ค่าของชีวิตนั้นมีอย่างไรและคนต้องถนอมชีวิตเอาไว้ให้ดีที่สุดเพียงไร ฉะนั้นสังคมของชาวเงาะจึงมีประเพณีการเกิดและประเพณีการตาย เช่นเดียวกับสังคมของมนุษยชนทั่วไป จะแตกต่างกันบ้างก็ตรงการกระทำพิธีเท่านั้น

3.3.1 ประเพณีการเกิด

ผู้วิจัย ได้สัมภาษณ์ลักษณะการเกิดจากโตะคัน¹ หรือนาบีคัน เป็นข้อความสรุปได้ดังนี้²

ก. การพยาบาลรักษาแม่ ในสังคมของเงาะถือว่า แม่ผู้ที่จะให้กำเนิดทารกนั้นมีความสำคัญมาก เพื่อช่วยชีวิตของผู้เป็นแม่ไม่ได้รับความเจ็บปวดมากในขณะที่คลอดพวกเขาได้พยายามคิดค้นยาและใช้เวทมนตร์เพื่อช่วยชีวิตของผู้เป็นแม่อย่างสุด

¹โตะคัน เป็นชื่อของตำแหน่ง หมายถึงผู้หญิงที่ไม่มีสามี เป็นม่ายหรือสาวแก่ก็ได้มีหน้าที่เป็นหมอตำแยและเลี้ยงดูเด็กต่อไป มีสิทธิได้ส่วนแบ่งในเรื่องอาหารโดยไม่ต้องล้าสัวตัวเอง โตะคันจะต้องประพฤติพรหมจรรย์ไม่เสพงาม โตะคันหรือนาบีคันเป็นภาษามลายู คำว่าโตะ คล้าย ๆ กับคำนำหน้าทำให้เกียรติแสดงความเคารพเหมือนเช่น คุณ ทาน คำว่า คัน เป็นคำที่กร่อนมาจากคำว่า บัน ซึ่งหมายถึงหมอตำแย โตะคันก็คือหมอตำแยซึ่งเป็นภาษามลายู แต่เงาะรับคำนี้ไปเปลี่ยนแปลงทั้ง รูปคำและความหมายหมอบันันในพวกเงาะคนปัจจุบัน (พ.ศ.2519) ชื่อ เมาะเน้อว คำว่าเมาะเป็นภาษามลายูที่ใช้เรียกผู้หญิงสูงอายุกว่าเรา เช่นเดียวกับคำว่าเจ้ในภาษาจีน (รูปภาพประกอบที่ 1)

²นายอับดุลกอเคร์ อูมา หัวหน้าภาควิชาภูมิศาสตร์ วิทยาลัยครูยะลา เป็นล่ามช่วยแปลภาษามลายู

ความสามารถในระยะที่แม่เจ็บท้องใกล้จะคลอดนั้น โຕะคันผู้ทำหน้าที่เป็นหมอตำแยจะนำ ยา¹ ชนิดหนึ่งผสมกับน้ำมันมาทาบริเวณหน้าท้อง มีการนวดท้อง เพื่อช่วยให้การคลอดง่ายขึ้น เขามีความเชื่อในยาของเขาว่าต้องใช้ได้ผล ซึ่งก็ใช้เวลารอไม่นานนัก ขณะที่รอให้เด็กคลอดออกมา โຕะคันจะว่าคาถาเสกลงไปที่บริเวณหน้าท้องของผู้เป็นแม่ ด้วยความเชื่อในเวทมนตร์และยาของเขาเอง ทำให้ผู้เป็นแม่มีความรู้สึกไม่เจ็บปวดมาก ในระหว่างที่คลอด บทคาถาที่ใช้สำหรับคลอดบุตรที่ว่าโดยโຕะคัน มีดังนี้

"กุงกุงฮู ลีโตะลีบีโฮ คาบาซาโกนิฮิฮุค มาทิจิคุ"²

เมื่อผู้เป็นแม่คลอดแล้วต้องอยู่ไฟตลอดเวลา ระยะที่อยู่ไฟ โຕะคันใช้หินเผาไฟ ห่อด้วยใบไม้ทับท้องซึ่งเหมือนกับการทับหม้อเกลือของคนไทย แม่ต้องอยู่ไฟ 7 วัน จึงจะหายจากแคร์ไค หลังจากนั้นก็เอาหัวไพลผูกไว้ที่ขของแม่ 7 วัน เชื่อว่าจะทำให้แม่แข็งแรง คีซันในระหว่างที่อยู่ไฟต้องกินแต่น้ำร้อน อาหารที่ห้ามกินมีหัวบอน ชนุน กล้วยหิน กล้วย น้ำว่า ของเผ็ด ๆ ของที่กินได้มีกล้วยไข่ ปลาเค็ม ไข่ เกลือที่คว่ำปนกับพริก³

ข. การพยาบาลทารก เมื่อผู้เป็นแม่คลอดทารกแล้ว โຕะคันจะเตรียมน้ำอุ่น สำหรับอาบทารก ในน้ำอาบจะผสมยา⁴ กับใบเตยลงไปเพื่อให้มีกลิ่นหอม จากนั้นก็อุ้ม เด็กลงอาบน้ำให้สะอาด เสร็จแล้วอุ้มขึ้นจากอ่างน้ำห่อเด็กด้วยผ้าและวางลงบนแคร์

¹ยา ทำจากรากไม้ต่าง ๆ รากไม้นั้นเงาะจะไม่รู้จักชื่อ แต่อาศัยการจำลักษณะของใบและต้น

²คาถาบทนี้ เงาะถือว่ามีศักดิ์สิทธิ์มากในค่านช่วยให้คลอดคล่องง่าย มีคนมลายูและคนไทยไปชอয়াและคาถาจากโຕะคันมาใช้กันมาก และกล่าวว่าใช้ได้ผลก็จริง ๆ

³เกลือที่คว่ำปนกับพริก เขาถือว่าเป็นยาดี กินแล้วทำให้โรคชักระกุกหายขาด

⁴ยาที่ใช้ใส่ลงในอ่างน้ำอุ่นใช้หัวไพล ซึ่งเป็นรากพืชชนิดหนึ่ง

ซึ่งลงด้วยเลือดแต่ถ้าหากว่าเด็กมีการชัก โตะคันจะใช้หัวไหล (เบอแล) ไปปิดที่หูของแม่
ลักษณะการรักษาเช่นนี้สังคมของเงาะ เชื่อว่าอาการชักของเด็กจะหายไป

ค. การตัดสายสะดือ เครื่องมือที่ใช้ตัดสายสะดือทำด้วยผิวไม้ไผ่บาง ๆ
ในการตัดให้เหลือสายสะดือยาวเลยเข่าของเด็กเล็กน้อย ซึ่งลักษณะนี้เหมือนกับชาวไทย
มุสลิมตามหมู่บ้านทั่วไป

ง. การเลี้ยงทารก ในกรณีที่แม่อยู่เลี้ยงก็จะเลี้ยงด้วยนมแม่ แต่หาก
แม่ไปทำงาน โตะคันก็เลี้ยงเด็กด้วยนมขี้ และโดยเหตุที่โตะคันมีหน้าที่เลี้ยงเด็ก ๆ ทำ
ให้โตะคันเป็นที่รักของเด็ก ๆ ทุกคน

การเกิดของเด็กในสังคมเงาะนั้น ถือเป็นปฏิบัติเหมือนกันทุกคน คือให้โตะคันทำหน้าที่
ในการคลอด เพราะเขาเชื่อว่าโตะคันเป็นผู้ชำนาญในการคลอด การไ้ยา และมีความ
สามารถในการใช้เวทมนตร์ ซึ่งเป็นที่อบอุ่นใจว่า ชีวิตของแม่และเด็กจะคงปลอดภัย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประเพณีการเกิดในสังคมของเงาะ จะมีการไ้ยาและเวท-
มนตร์เป็นประจำทุกครั้งเมื่อมีการเกิด

3.3.2 ประเพณีการตาย

การตายเป็นเรื่องปลายของชีวิตแต่ละคน เมื่อมีการเกิดขึ้นทุก ๆ สังคม
ก็ต้องมีประเพณีในการทำศพ ซึ่งประเพณีสังคมแต่ละแห่งย่อมแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม
ของสภาพและสิ่งแวดล้อม

ในสังคมของเงาะเมื่อมีการตายของผู้ใด ความอาลัยรักในตัวผู้ตายย่อม
เกิดขึ้นในจิตใจของเขาทุกคน เพราะในสังคมเงาะมีความรักกันเสมือนญาติพี่น้อง ดังนั้น
เมื่อเขาสูญเสียคนใดคนหนึ่ง ไปก็เสมือนว่าเขาได้สูญเสียญาติของเขาเช่นกัน ลักษณะประ-
เพณีเกี่ยวกับการตายของ เงาะอธิบายจากการได้พบเห็นด้วยตัวเองมีดังนี้

ก. ลักษณะของหลุมฝังศพ

ลักษณะของหลุมกว้าง¹ 1 $\frac{1}{2}$ ศอก ลึก 2 ศอก ยาว 3 ศอก
คนขุดหลุมจะต้อง เป็นญาติพี่น้อง ของผู้ตาย คนขุดจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ (ต่างกับของชาว
ไทยอิสลามที่ว่าคนขุดหลุมต้อง เป็นชายเท่านั้น)

ข. ที่ตั้งหลุมศพ ที่ตั้งหลุมศพจะอยู่บนเนินใกล้ลำธารห่างจากที่พัก
ประมาณ 100 เมตร

ค. การตกแต่งหลุม หลังจากขุดหลุมเรียบร้อยแล้ว เขาจะตัดไม้ไผ่รอง
พื้นก้นหลุม การวางลำค้ำไม้จะวางให้สวยงามเรียบร้อย การวางไม้ชั้นแรกจะหันหัวไม้
ไปทางทิศตะวันตกและเรียงเป็นแนวนานกันไป ในชั้นที่สองจะเอาไม้มาเรียงตามขวางกับ
แนวแรก เมื่อตกแต่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้เป็นหมอนำเอาหัวไฟ² ขนาดเท่านี้วก้อยมา
ปลุกเสก เสกเสร็จแล้วก็ส่งให้อีกคนหนึ่ง เคียวจนละเอียดและพ่นลงในหลุมศพ

ง. การยกศพลงหลุม ผู้เป็นญาติของผู้ตายจะยกศพลงหลุม หลังจากที
เสกหัวไฟเรียบร้อยแล้ว การวางศพให้หันหัวไปทางทิศตะวันตก หันหน้าไปทางทิศใต้
ศพจะนอนในลักษณะงอ³ เมื่อวางศพเสร็จแล้ว เเงาะจะนำไม้ไผ่ซี่กลมาวางบนศพอีก
ครั้งหนึ่ง โดยให้ปลายข้างหนึ่งปักอยู่บนวงรีชั้นที่ 2 ของหลุม ส่วนปลายข้างหนึ่งพาดปาก
หลุมอีกด้านหนึ่งไว้ในลักษณะทแยงขึ้นหันปลายไปทางด้านหน้าของศพ ไม้ที่ใช้ก็ตัดจาก
บริเวณใกล้ ๆ กับหลุมฝังศพ

จ. การห่อศพ การห่อศพของผู้ตายใช้ผ้าของผู้ตายห่อหุ้มให้มีลักษณะและ
วางไว้บนแคร่ของผู้ตาย ยกแคร่ไปที่หลุมฝังศพด้วย และเมื่อเอาศพลงหลุมแล้ว แคร่นั้นก็

¹ภาพประกอบที่ 29.

²การใช้หัวไฟใส่หลุมเชื่อว่าผีจะไม่กลับมาหลอกหลอนอีก ซึ่งเป็นความเชื่อที่
ตรงกับความเชื่อของไทย ผิดกับความเชื่อของไทยไม่ใส่ที่เมรุหรือโลงศพ แต่จะไว้ที่บ้าน ในกรณี
ที่คนกลัวผีหนักจะพดตึกตัวเอาไว้

³ภาพประกอบที่ 29.

คือออกให้พอดีกับหลุมวางพาดบนปากหลุมให้เรียบร้อย และปูใบไม้ตามแนวขวางกับแคร
 ฉ. การปิดปากหลุม เมื่อปูใบไม้ตลอดหลุมแล้วก็ใช้ดินกลบ จากนั้น
 พวงญาติของผู้ตายจะขึ้นไปย่ำดินบนปากหลุมให้แน่นและรอบ ๆ ปากหลุมเขาจะสร้างเพิง
 หมาแหงน¹ เอาไว้ พอตกกลางคืนพ่อแม่ต้องไปก่อไฟบนหลุมศพ ซึ่งเขาถือว่าเป็นการ
 ให้ความอบอุ่นแก่ศพ²

ช. พิธีการ สวดศพ หลังจากกลบหลุมศพเรียบร้อยแล้ว ญาติของผู้ตาย
 พรอมควยเพื่อนบ้านจะยกขบวนกลับหมู่บ้าน และทำพิธีสวดที่บ้านของผู้ตาย ซึ่งเครื่องใช้
 ในพิธีสวดประกอบควยเหลา ชูป เทียน ขาวจาว ขาวเหนียว ผู้กระทำพิธีสวดต้องเป็น
 หมอผีเท่านั้น

ประเพณีการตายของสังคมเงาะ จะเห็นว่ามีวิธีขุดหลุม ซึ่งมีขนาดพอฝัง
 ศพได้แทนการใช้โลง ซึ่งในบทธละครเรื่องเงาะป่าได้กล่าวถึงการฝังศพไว้ว่า

ครั้นเสร็จซึ่งการขุดหลุม	ช่วยกันอุ้มศพขมิขมัน
ให้นอนข้างเคียงเรียงกัน	นางลำหับนั้นให้นอนกลาง
ชมพลาชวาศพนโณมฉาย	อเนาเบื้องซ้ายเคียงข้าง
หยุดนิ่งพิณิจพิศพลาง	ไม่เสื่อมสร้างโศกเศร้าเหงาใจ
ช่วยกันขนดินมาถมกลบ	มิดศพมิให้เสียดูยไค
แล้วชวนกันเก็บดอกไม้	มาเรียรายไว้ด้วยความรัก ³

¹คูภาพประกอบที่ 30.
²เงาะตามปกคินสิย มักก่อไฟไว้ตรงกลางบ้านระหว่างแครนอน
³พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 114.

การฝังศพในสังคมเงาะ เป็นประเพณีการฝังศพแบบง่าย ๆ ซึ่งยึดถือปฏิบัติกันมา คอกไม้ใบไม้ที่ตกแต่งหลุมศพทำไค้ในบริเวณใกล้ ๆ ความลึกของหลุม พอกลบศพมีคอกไม้ ใต้สี่หรือสี่ตัวต่าง ๆ มากุ่ยเขี่ยเป็นอาหารไค้ พิธีกรรมอีกอย่างหนึ่งซึ่งพวกเงาะกระทำ สืบกันมาจนเป็นประเพณี คือ "การเซ่นผี"¹ พิธีนี้กระทำไค้อย่างง่าย ๆ คือญาติของผู้ ตายจะนำอาหารไปวางไว้บนหลุมฝังศพทุกวัน ซึ่งพวกเงาะเชื่อว่า เมื่อผู้ตายมีอาหารกิน แล้วจะไค้ไม่หิวโหย และวิญญาณของผู้ตายจะไค้อยู่อย่างสงบสุขไม่หลอกหลอนพวกเขาอีก ท่อไป

สังคมของเงาะไค้ให้เห็นถึงวัฒนธรรมทั้งทางคานวัตถุและทางคานจิตใจ ซึ่ง กล่าวถึงความเชื่อและพิธีกรรมเป็นนัยสำคัญ

วัฒนธรรมทางคานวัตถุในสังคมของเงาะมีทั้งส่วนที่คงอยู่ และส่วนที่เปลี่ยนแปลง อันไค้แก่การแต่งกาย แต่คิมbungผ้าที่ถักทอจากใบไม้ถึงไม้ ปกปิดเฉพาะส่วนกลางส่วนทอน บนเปลือย คอมาระยะหลัง ๆ เริ่มใช้ผ้าแทน แต่ถาไม่มีผ้าก็คงใช้ใบไม้ถึงไม้ตามคิม- จนกระทั่งปัจจุบันพวกเงาะพัฒนาขึ้นมากปรับปรุงแต่งกายโดยใช้ผ้าเหมือนกับสังคมชาว เมืองแล้ว

สถานที่อยู่ส่วนมากยังมีลักษณะไม่เหมือนกับสังคมชาวเมือง คือเป็นเพิงหมา แหงน และรูปกระโจม พวกเงาะไม่รู้จักเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ จึงแสวงหาอาหารด้วย การเลี้ยงสัตว์ ไค้กลองเป่าลูกคอกเป็นอาวุธในการล่าสัตว์ หน้ก ผึ้ง มัน ตามป่ามา เลี้ยงชีวิต มีกลองเป่าลูกคอกเป็นอาวุธประจำตัวที่สำคัญ

เครื่องบันเทิงอารมณ์ของเขาส่วนใหญ่ทำจากไม้ไผ่และกะลา เช่นบักชี บองบง เครื่องดนตรีที่รับไปจากมลายู ก็คือ กลองปะตุง อีแนะ ส่วนที่รับไปจากไทยมีโกร่ง กรับ กลอง จะเข้ป้า และจองหนอง

¹ ฎภาพประกอบที่ 30.

เกี่ยวกับความเชื่อ พวกเขาจะมีความเชื่อในผีร้ายและวิญญาณที่สามารถมาหลอกหลอนญาติพี่น้องได้ ถ้าใครทำผิดวิญญาณแห่งความทุกข์นั้นจะมาลงโทษ มีความเชื่อในเรื่องความฝันว่าเป็นเครื่องบอกเหตุร้ายหรือดีก็ได้

ชนเผ่าเงาะมีรูปสัญลักษณ์ที่เกิดจากสิ่งที่เขาได้พบเห็นจากธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์ที่รู้จักกันเฉพาะกลุ่มของตน โดยเฉพาะ "ปากกำ" เป็นสัญลักษณ์ที่พวกเขาจะใช้มากที่สุด

ในค่านิยมพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิด พวกเขาจะมีความเชื่อในเรื่องเวทมนตร์คาถาว่าจะช่วยให้ชีวิตของแม่และเด็กปลอดภัย โตะคันจึงมีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการทำคลอด ไซยา และห้องเวทมนตร์คาถา เกี่ยวกับการตาย พวกเขาใช้วิชชุกหลุมฝัง หมอผีมีวิเศษศักดิ์วิญญานไม้ให้ออกมาหลอกหลอนชาวบ้านด้วยวิธีเสกหัวไฟใส่ไว้ที่หลุมศพ และมีการ "เซ่นผี" เป็นประเพณีสืบต่อกันมา

สังคมของชนเผ่าเงาะมิได้เชื่อว่าจะมีวัฒนธรรมทางค่านิยม ความเชื่อ และพิธีกรรม ที่แสดงถึงวัฒนธรรมของชนเผ่าเงาะเท่านั้น พวกเขาจะยังมีภาษาเป็นวัฒนธรรมประจำเผ่าที่สำคัญอีกด้วย จึงจะกล่าวให้เห็นในบทต่อไป

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

